

سال هفتم / زمستان ۱۳۹۷

احساس تنهایی، اعتیاد به اینترنت و جنسیت (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه‌های مرکز استان گلستان)

- سینا پیغمبری^۱
- رمضان حسن زاده^۲
- غلامرضا خوش فر^۳

چکیده

احساس تنهایی نارسایی و ضعف محسوس در روابط بین فردی است، که به نارضایتی از روابط اجتماعی منجر می‌شود. جنسیت، نقش تعیین کننده‌ای در میزان احساس تنهایی و اعتیاد به اینترنت داشته و در مطالعات مرتبط با رسانه‌ها، مورد استفاده قرار گرفته است. بر این مبنای، هدف اصلی این مقاله تبیین رابطه بین احساس تنهایی با سطوح اعتیاد به اینترنت با تأکید بر نقش جنسیت است.

این مطالعه به صورت مقطعی با استفاده از روش توصیفی از نوع پیمایشی انجام شد. جامعه آماری این پژوهش دانشجویان دانشگاه‌های مرکز استان گلستان بودند که تعداد آن‌ها ۱۶ هزار و ۵۳۲ نفر بود. برای تعیین حجم نمونه، با روش برآورد حجم بر اساس جدول کرجسی و مورگان ۳۸۵ نفر تعیین شدند. برای انتخاب نمونه‌ها از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب استفاده شد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که اعتیاد به اینترنت در میان دانشجویان دختر بیش از دانشجویان پسر است، در حالی که دانشجویان پسر، بیش از دانشجویان دختر در معرض اعتیاد قرار دارند. همچنین کنترل متغیرها برحسب جنسیت نشان داد که هم در میان دانشجویان پسر و هم دختر، رابطه منفی و معناداری بین احساس تنهایی با اعتیاد به اینترنت وجود داشت. بنابراین جنسیت در رابطه‌ی بین احساس تنهایی با اعتیاد به اینترنت عامل مهم و اثر گذاری به شمار می‌رود.

واژگان کلیدی: احساس تنهایی، اعتیاد به اینترنت، جنسیت، دانشجویان.

۱ کارشناس ارشد روانشناسی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران. sina.peighambari@yahoo.com

۲ استاد گروه روانشناسی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران (نویسنده مسئول)
rhassanzadehd@yahoo.com

۳ دانشگاه گلستان، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، گروه جامعه‌شناسی و ارتباطات (دکتری جامعه‌شناسی)
khoshfar@gmail.com

مقدمه

استفاده از فناوری و تکنولوژی‌های نوین یکی از جلوه‌های آشکار دنیای پیش روست. اینترنت نیز به عنوان یکی از ابعاد نوپای این فناوری‌های جدید جهان معاصر، نقش به سزایی در تغییر و تحول زندگی افراد جامعه دارد. اینترنت توانسته با ورود خود به سرعت به یکی از ابزارهای جدانشدنی در زندگی انسان تبدیل شود، تا جایی که حذف آن از امور روزمره زندگی امری ناممکن به نظر می‌آید. این تغییر را می‌توان با اختراع تلفن در اوایل قرن بیستم و تلویزیون در دهه پنجاه مقایسه کرد.

اینترنت بشارت‌گر کم کردن فاصله‌ها و گسترش روابط میان آدمیان شده است. تکنولوژی‌های نوین ارتباطی، که امکان ارتباط همزمان و نامحدود میان افراد را فارغ از مکان قرارگیری آنان در جهان جدید فراهم ساخته است، عامل تولد جهان جدیدی است که با عنوان جهان مجازی^۱ معرفی شده است. جهان مجازی برخلاف جهان واقعی امکانات بی‌شماری چون سهولت دسترسی، بیست و چهار ساعته بودن، سادگی کار، هزینه پایین، گم نام ماندن کاربران در آن را دارد. از طریق این جهان، می‌توان به آسانی به تجارت پرداخت، خرید کرد، آموخت، به منابع اطلاعاتی وسیع دست یافت، از تازه‌ترین اخبار مطلع شد، سرگرم شد، به راحتی و در عرض چند دقیقه با یک کشور در یک قاره دیگر ارتباط برقرار کرد، هویت جدید و در نهایت یک زندگی دوباره و نو یافت.

فضای مجازی به کاربران فرصت‌های بی‌شماری می‌دهد و به هراندازه که این فرصت‌ها و خشنودی‌های ناشی از استفاده اینترنت افزایش یابد، کاربران بیشتر به سمت این پدیده نوین سوق خواهند یافت. علی‌رغم تمام ویژگی‌های برتری که اینترنت دارد، با این حال نگرانی‌های جدیدی درخصوص استفاده از آن و تأثیراتی که این تکنولوژی بر جسم و روح و روان انسان می‌گذارد وجود دارد. کاربران در پی استفاده روز افزون از اینترنت و زندگی در فضای مجازی به مدت طولانی، نوعی وابستگی کاذب نیز به آن می‌یابند که دیگر رهایی از آن امری دشوار است (مک کوایل، ۱۳۸۲). رسانه‌های نوین اطلاعاتی و در رأس آن اینترنت، موجب نوسازی فرآیندهای اجتماعی می‌شوند.

این تکنولوژی تمام جنبه‌های زندگی مردم را تحت‌الشعاع قرار داده است. بیل گیتس^۲ معتقد است، تحت تأثیر فضاهای مجازی جدید که در آن تلویزیون‌ها و کامپیوترها به یک شبکه جهانی هوشمند مرتبط هستند، عناصر رفتاری انسان‌ها شکل خواهند گرفت و این شبکه‌ها

^۱ Virtual World

^۲ Bill gates

ستون فقرات ساختار اجتماعی ما را تشکیل می‌دهند. همچنین، استفاده نادرست ممکن است زیان‌های زیادی به همراه داشته باشد خصوصاً برای نسلی که درمقایسه با نسل قبل، با محرک‌های فراوانی مواجه است (ساروخانی، ۱۳۸۷).

یانگ^۱ اعتیاد را از بُعد روان‌شناختی، به وجود آمدن حالتی خوشایند که فرد قادر به دستیابی آن از طریق دیگری نیست، تعریف می‌کند. اعتیاد به یک چیز ممکن است موجب کاهش احساس درد، عدم قطعیت و ناراحتی شده به علاوه از طریق توجه به موضوع اعتیاد آور، ذهن، دیگر روی عوامل ناراحت کننده و مشکلات تمرکز نمی‌کند. بدین ترتیب فرد مشکلات لاینحل خود را فراموش نموده و هر چند زود گذر و مصنوعی، آرامش، امنیت، موفقیت، تعلق و صمیمیت را تجربه می‌کند. بنابراین، اعتیاد حالت خوشایندی را در فرد ایجاد می‌کند اما این وضعیت موقتی و غیرواقعی است. از آنجا که فرد در اثر اعتیاد، احساس‌های خوشایندی را تجربه می‌کند، شدت وابستگی وی بیشتر می‌شود. در واقع این حالت الگوی رفتاری اعتیاد را تقویت می‌کند (قره آغاجی، ۱۳۸۵). جان فیلیپ اسمیت^۲ تعریف دیگری از اعتیاد ارائه می‌دهد: اعتیاد نوعی عادت است که شکستن آن خیلی دشوار است. برای مثال، طی ترک اعتیاد به هرویین این اعتیاد با میل به دارو ادامه خواهد داشت.

مشخصه دیگری که عادات اعتیادی را از عادات غیر اعتیادی متمایز می‌کند، قابلیت آن‌ها در تولید احساس مثبت در زمان است که موجب رفع یک احساس منفی در فرد می‌شود، در حالی که عادات غیراعتیادی تنها بر احساس منفی فائق می‌آید (حسینی، ۱۳۸۴). لفظ اعتیاد بیشتر تداعی‌گر اعتیادهای سنتی هم چون اعتیاد به الکل، نیکوتین، مواد مخدر و قمار است. اما اعتیاد از طریق اینترنت با وجهی جدیدی روبرو شده است. گسترش رایانه‌های شخصی و افزایش اتصال به اینترنت در خانه و محل کار منجر به ظهور معضلی به نام اعتیاد اینترنتی شده است. اعتیاد به اینترنت شامل اعتیاد به اتاق‌های گپ زنی، هرزه نگاری، قمار آنلاین و خریدهای اینترنتی می‌شود. همچون دیگر اعتیادها این نوع اعتیاد نیز فرد معتاد را از خانواده و اطرافیانش دور و او را منزوی می‌سازد. اعتیادهای رفتاری، همچون اعتیاد به شبکه اینترنت می‌توانند موجب تخریب سلامت، روابط، احساسات و نهایتاً روح و روان فرد شوند.

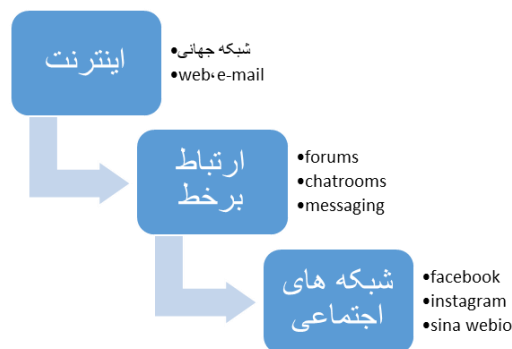
می‌توان گفت که هدف تکاملی گفتمان در طول تاریخ، شکل‌گیری و حفظ صمیمیت اجتماعی بوده است. گفتگو با دیگران به انسان اجازه می‌دهد در مورد ارتباطات اجتماعی یاد بگیرد و بفهمد که آیا دیگران ارزش اعتماد و همکاری دارند یا خیر. بنابراین گفتگوهای

^۱ Young

^۲ John Philip Smith

اجتماعی از زمان ظهور انسان سنگ بنای جامعه و سازمان‌های اجتماعی بوده است. انسان‌ها در حال حاضر در لبه‌ی پرتگاه دنیایی زندگی می‌کنند که به سرعت در حال تغییر است. نظریه پردازانی مثل شری ترکل^۱ و کای شیرکی^۲، اکنون معتقدند که فناوری اطلاعات و ارتباطات^۳، شروع از بین رفتن پایه‌های ارتباطات انسانی - اجتماعی است. این نظریه‌پردازان، چه روان-شناسان سایبری، سایبرنئیستی‌ها و یا فیلسوفان حاضر، اعتقاد دارند که انسان‌ها از لحاظ عاطفی از هم دورتر شده و با همان فناوری اطلاعات و ارتباطاتی که دهه‌ها مشغول سازمان دهی و ساخت آن بودند، اکنون از هم جدا می‌شوند (گرینفیلد، ۱۳۸۴).

کروت و همکاران^۴ (۱۹۹۸) بیان کردند که از زمان معرفی فناوری اطلاعات و ارتباطات در زندگی روزمره، بسیاری بر این باور بودند که، منافع شروع عصر دیجیتال بیشتر است یا زیان-های آن، و آیا تأثیری روی احساس تنهایی و انزوای اجتماعی دارد. در اینجا روابط بین احساس تنهایی و اینترنت، ارتباطات آنلاین (برخط) گسترده، شبکه‌های اجتماعی و همچنین مدل‌های رقابتی استفاده از اینترنت و احساس تنهایی، در نمودار ۱، نشان داده شده است.

نمودار ۱ (نمودار ارتباطات آنلاین)

در بحث احساس تنهایی، بین تنهایی اجتماعی و تنهایی عاطفی تمایز قائل می‌شوند؛ به طور مثال، عدم رضایت از روابط خانوادگی یا عاشقانه. محققانی که این مقیاس را بر روی کاربران اینترنت اجرا کرده‌اند، دریافته‌اند که سطح بالایی از استفاده از اینترنت با سطح پایین احساس تنهایی همراه است، و این احتمالاً به این دلیل است که، استفاده از اینترنت این نیاز اجتماعی را برآورده می‌سازد. با این حال، سطح بالایی از استفاده از اینترنت به افزایش احساس

¹ Sherry turkle

² Cai shirke

³ Information and Communications Technology

⁴ Kraut, R., Kiesler S., Boneva, B., Cummings JN., Helgeson V. & Crawford AM

تنهایی عاطفی مربوط می‌شود، احتمالاً به این دلیل که، افرادی که بیش از حد، زمان خود را صرف دوستی‌های آنلاین می‌کنند دیگر نه زمان و نه منابع لازم برای ارتباطات آفلاین (رو در رو) را در دست نخواهند داشت.

از سوی دیگر، محققان همبستگی مثبت و معناداری بین احساس تنهایی و استفاده از اینترنت در بین دانشجویان دانشگاهی پیدا کرده‌اند. لذا، میزان احساس تنهایی در مردان بیشتر از زنان بود و هرچه میزان استفاده از اینترنت بالاتر بود، احساس تنهایی نیز بالاتر می‌بود (هاگز^۱، ۱۹۹۹). همچنین، این رابطه در میان دانشجویان گزارش شده است که، استفاده‌ی بیش از حد از اینترنت در مقایسه با افرادی که سطح استفاده‌ی متوسط دارند، کمی اغراق آمیز است. از سوی دیگر، ساعت‌های مفید استفاده از اینترنت تأثیری بر احساس تنهایی در طول زمان نداشت، بلکه وابستگی روانشناختی به اینترنت بود.

به همین ترتیب، آشکار است که اینترنت خود مضر نیست، بلکه یک ابزار است. سوال این است که، آیا منشأ احساس تنهایی در ارتباطات آنلاین است، در حالی که نقش منفی استفاده از اینترنت در ارتباطات آفلاین نمود پیدا می‌کند؟ زمانی که ما در حالت آفلاین هستیم، احساس تنهایی نمی‌تواند مشکلات مربوط به خودش را پیش‌بینی کند، و علاوه بر این، احساس تنهایی، الزاماً تعاملات اجتماعی آنلاین را نیز پیش‌بینی نمی‌کند. در واقع یک مطالعه نشان داده کسانی که بیشترین امتیاز را در احساس تنهایی به‌دست آورده‌اند احتمالاً استفاده بیشتری از اینترنت برای سرگرمی‌ها و کسب اطلاعات در مورد دنیای سرگرمی کرده‌اند (اداجی^۲، ۲۰۱۳). به همین ترتیب، احساس تنهایی در مدت آفلاین بودن ایجاد می‌شود یا حداقل با احساس تنهایی در حالت آنلاین برابری نمی‌کند (ویتنی و مک لوگین^۳، ۲۰۰۷).

استفاده‌ی بیش از حد از اینترنت، انسان‌ها را از جامعه و ارتباطات اجتماعی واقعی دور کرده و با حذف تعامل‌های اجتماعی و تسلط بر زندگی افراد می‌تواند موجبات احساس تنهایی و در نهایت افسردگی را فراهم آورد (کروت و همکاران، ۱۹۹۸). احساس تنهایی یکی از فرآورده‌های استفاده از اینترنت است، زیرا کاربران اغلب با انتخاب روابط آنلاین، که ساختگی و ضعیف هستند، به روابط واقعی زندگی کمتر بها می‌دهند (سلیمی و همکاران، ۱۳۸۸). به نقل از چمنی (۱۳۸۵)، پیامد استفاده‌ی بیش از حد از اینترنت، کاهش فعالیت‌های اجتماعی و نیز ترجیح برقراری ارتباط مجازی به جای ارتباط واقعی عنوان می‌شود. کفاشی (۱۳۸۹)، نیز بیان داشته، که هر چه کاربر اینترنتی احساس کند که در محیط اینترنت بیشتر مورد پذیرش واقع

¹ Hughes

² Odaci

³ Whitty, M. T., & McLaughlin, D

می‌شود؛ این موضوع احتمالاً بر ارزش‌های خانواده مؤثر واقع خواهد شد و همچنین هر چه کاربران بیشتر وارد بحث و مناظره‌ی گروهی شوند، باعث مطرح کردن موضوعات خود با محیط‌های تعاملی اینترنتی شده، و کمتر مسائل خود را با خانواده مطرح می‌کنند. لذا این امر، سبب کم اهمیت شدن ارزش‌های خانواده می‌شود.

گرایش به اینترنت زمانی اتفاق می‌افتد که فرد یک رابطه بین فردی صحیح و مهارت‌های ارتباطی لازم را نداشته باشد (یانگ و همکاران، ۲۰۰۴). گروه دوستان و شبکه‌های اجتماعی، خود منبعی برای سوق دادن فرد به استفاده بیشتر از اینترنت هستند. بنابراین، اینترنت تنها به عنوان شیوه‌ای مقابله‌ای با احساس تنهایی خانوادگی و خلاء عاطفی ایجاد شده از جانب خانواده عمل می‌کند، نه احساس تنهایی اجتماعی (سلیمی و همکاران، ۱۳۸۸).

اینترنت، در ماه مارس ۲۰۰۷ در حدود ۲/۷ میلیارد نفر کاربر داشته است (مجله ی دنیای اینترنت، ۲۰۰۷؛ به نقل از ویتی و مک لوگین، ۲۰۰۷) که در سال ۲۰۱۵ این تعداد کاربر به ۳/۲ میلیارد نفر افزایش یافته، به این ترتیب اینترنت و تعاملات اجتماعی، می‌توانند بهکامی روانی و احساس تنهایی را به تصویر بکشند و زمینه پژوهش‌هایی پیرامون مزایا و معایب استفاده از این تکنولوژی جهانی را فراهم آورند (جیکوب و دویدسون^۱، ۲۰۱۵).

هامبرگر و آرتزی^۲ (۲۰۰۰)، کاربرد تئوری شخصیت در ارتباط بین احساس تنهایی و اینترنت، ویژگی‌های شخصیتی و عاطفی کاربران اینترنت را بررسی کردند و نتایج بررسی آنها نشان داد که ویژگی‌های خاص همچون درون‌گرایی و احساس تنهایی به استفاده‌ی بیش از حد از اینترنت منجر می‌شود؛ لذا، مدل کروت و همکاران (۱۹۹۸)، جایگزین شد. مطابق با این مدل، افراد تنها، به دلیل گسترده بودن شبکه‌های اجتماعی، دسترسی آنلاین و الگوهای ارتباطی تغییر یافته‌ی آن، به احتمال بیشتر به سمت اینترنت و استفاده افراطی از آن کشیده می‌شوند. از سوی دیگر بر اساس مدل ارائه شده در خصوص احساس تنهایی، افرادی که احساس تنهایی را تجربه می‌کنند، به دلیل این که با انتظارات و پیش‌بینی‌های منفی وارد مسیر گفت و شنود می‌شوند در برخورد با مسائل اجتماعی دچار مشکل خواهند بود (هوروتیز و فرنچ^۳، ۱۹۷۹).

از تلفیق مدل‌های احساس تنهایی و مدل هامبرگر و آرتزی (۲۰۰۰)، می‌توان فرض کرد که برای افرادی که احساس تنهایی دارند، اینترنت یک محیط اجتماعی آرمانی فراهم می‌آورد. گمنامی آنلاین، حضور نداشتن فیزیکی دیگران و رودررو و واقعی نبودن تماس‌ها به کاربران تنها

¹ Jacob & davidson

² Hamburger, Y. A & Ben-Artzi, E

³ Horowitz, L & French, R. D

اجازه می‌دهد تا تعاملات اجتماعی خود را کنترل کنند. ارتباطات اینترنتی، بازداری زدایی^۱، خود-افشایی، صمیمیت و خود عرضه‌گری^۲ را تسهیل می‌کند و همچنین عرصه‌ای برای ممارست و بهبود مهارت‌های ارتباطی فراهم می‌آورد. اینگونه تسهیلات آنلاین، در ترکیب با کاهش اضطراب اجتماعی، به افراد تنها اجازه می‌دهند تا خود را آرمانی‌تر عرضه کنند. به علاوه برخی از افراد تنها، اینترنت را به عنوان راه فراری برای کاهش استرس و احساسات منفی مرتبط با احساس تنهایی در نظر می‌گیرند (بوت^۳، ۲۰۰۰؛ به نقل از ماراهان - مارتین و شوماخر، ۲۰۰۳).

تحقیقات اخیر بیشتر مدلی را تایید کرده‌اند که مطابق با آن، افرادی که احساس تنهایی می‌کنند به استفاده از اینترنت گرایش بیشتری دارند و این مسئله، بروز مشکلاتی از قبیل کاهش سلامت روان، کاهش روابط اجتماعی، غفلت در انجام مسولیت‌های مربوط به خانواده، شغل و تحصیلات را موجب می‌شود (برای مثال، هاردی و تی، ۲۰۰۷؛ ویتی و مک لافلین، ۲۰۰۵؛ هامبرگر و بن - آرتزی، ۲۰۰۳). بنابراین دو فرضیه در تبیین ارتباط بین احساس تنهایی و استفاده از اینترنت پیشنهاد شده است. اول این که استفاده‌ی افراطی از اینترنت به احساس تنهایی منجر می‌شود و دوم این که افراد تنها، به احتمال قوی‌تر به اینترنت و استفاده‌ی افراطی از آن گرایش دارند. علی‌رغم پژوهش‌های متعدد در ارتباط با تأثیر احساس تنهایی بر کاربرد اینترنت، محققان به ماهیت چند بعدی احساس تنهایی کمتر توجه کرده‌اند و تحقیقات در این زمینه نادر است.

در ایران نیز پژوهش‌هایی (برای مثال مشایخی و برجعلی، ۱۳۸۲)، انجام شده که حاکی از ارتباط منفی معنادار بین احساس تنهایی و چت کردن در اینترنت بوده است، اما این مطلب بررسی نشده که کدام یک از این دو پیش‌بینی‌کننده دیگری است. همچنین تحقیق خاصی پیرامون تأثیر ابعاد احساس تنهایی بر استفاده از اینترنت انجام نشده است. با توجه به سنخ-نگاری پس از احساس تنهایی (۱۹۷۳)، و تمایز بین احساس تنهایی عاطفی (فقدان صمیمیت و نزدیکی عاطفی با دیگران) و احساس تنهایی اجتماعی (فقدان روابط و شبکه‌های اجتماعی)، به نظر می‌رسد تأثیرگذاری انواع مختلف احساس تنهایی بر استفاده از اینترنت متفاوت باشد (سلیمی و همکاران، ۱۳۸۸).

هوو^۴ (۲۰۰۹)، به این موضوع اشاره می‌کند که، افزایش موقتی احساس تنهایی بعد از چت-های آنلاین با دیگران نسبت به افرادی که تعاملاتی به صورت رودررو دارند وجود دارد. علاوه بر

¹ disinhibition

² self-presentation

³ Boot

⁴ Hu, M

این، تعداد این افراد در میان افراد با میزان احساس تنهایی زیاد با مبالغه بیان شده است. در مطالعه دیگری که لی و همکاران^۱ (۲۰۱۳)، انجام دادند، این یافته‌ها را با تفکیک میان هدف از ارتباط به عنوان یک غریبه یا آشنا مشخص می‌کند. در نمونه‌ای که از میان دانش آموزان مدارس متوسطه گرفته شد؛ در زمان ارتباط با غریبه‌ها، هیچ نوع رابطه‌ای بین ارتباط آنلاین و احساس تنهایی وجود ندارد؛ اما بر خلاف انتظارات، محققان در هنگام چت با آشنایان نزدیک با تأثیرات منفی احساس تنهایی روبرو شدند. در تحقیق دیگری که توسط اونگ و همکاران^۲ (۲۰۱۱)، انجام شد، دریافتند که دانش آموزانی که وقت بیشتری را به چت کردن با آشنایان نزدیک اختصاص می‌دادند، نسبت به افرادی که با غریبه‌ها چت می‌کردند احساس تنهایی بیشتری داشتند؛ که این امر ناشی از کاهش زمان صرف شده در روابط خانوادگی را نشان می‌داد.

شبکه‌های اجتماعی مانند: اینستاگرام^۳ و سیناویبویو^۴ به درصد قابل ملاحظه‌ای از جهان ارتباطات دسترسی دارند، تحقیقات در مورد اثرات استفاده از شبکه‌های اجتماعی به فراوانی متغیرهای روانشناختی به سرعت در حال افزایش است، به ویژه در مورد احساس تنهایی و اعتیاد به اینترنت.

افرادی که بالاترین امتیاز را در تنهایی دارند، احتمال بیشتری دارد که اطلاعات فردی و ارتباطی خود را در فضای آنلاین منتشر کنند. درحالی که آنهایی که امتیاز پایین‌تری در احساس تنهایی می‌گیرند کمتر میل به انجام چنین اقدامی را نشان می‌دهند (السگف و نیلسن^۵، ۲۰۱۴). این تمایز، ممکن است به دلیل یک ترس عمیق ریشه‌ای از افشای اطلاعات شخصی به صورت ناشایست باشد و دوستان اجتماعی فرد را دچار سوتفاهم کرده و باعث فاصله‌گیری آنان شود. درحالی که اطلاعات مبتنی بر واقعیت باعث برقراری ارتباطات بیشتر و بدون ریسک می‌شود.

علاوه بر این افرادی که احساس تنهایی بیشتری دارند به طور مثال در فیسبوک، اطلاعات شخصی خود را بیشتر به صورت دروغ بیان می‌کنند تا حقیقت. زیرا این افراد بیشتر به امید ایجاد پاسخ‌های حمایت اجتماعی از مخاطبین خود هستند. از آن طرف افرادی که بیشتر، اطلاعات خود را از طریق فیسبوک در اختیار دیگران می‌گذارند و ارتباطات اجتماعی به این

^۱ Li, Y., Gao, Y., & Wang, Y

^۲ Ong, C., Chang, S., & Wang, C

^۳ instagram

^۴ sinawebio

^۵ Al-Sagoff, Y., & Nielsen, S

طریق دارند در مقایسه با افراد دیگر که احساس تنهایی دارند، کمتر این حس را تجربه می‌کنند؛ اما میزان رضایت آنها در فیسبوک اغلب کمتر از همتایانشان است (جین و پارک، ۲۰۱۳). جنسیت، مقوله‌ای اجتماعی است و با واژه‌ی جنس که به طور عام برای بیان همان مقوله و فقط از دیدگاه زیست‌شناسی به کار می‌رود، متفاوت می‌باشد و شامل رفتارها، نقش‌ها، کنش‌ها و اندیشه‌های اجتماعی است، که فرهنگ حاکم بر جامعه به عهده دو جنس زن و مرد می‌گذارد (نرسیسیانس، ۱۳۸۳). طرز تلقی یا نگرش از نظر جامعه‌شناسی، آمادگی کم و بیش پایداری است که منشأ رفتارها و عقاید زیادی است و در این مورد خاص، رفتار و عقاید مردان نسبت به زنان را شامل می‌شود. این نگرش از یک رشته باورها و اطلاعات دلخواهانه که از جنبه‌ی شناختی نگرش، مردانه است متأثر می‌شود و حالت عاطفی به رفتارها و اعمال مردان جامعه نسبت به زنان می‌دهد که در پرتو آن، عقاید و باورهای ذهنی در مورد اشتغال و فعالیت اقتصادی زنان، مشارکت آنان در سیاست، ارتقای تحصیلی آنها، طرفداری و یا عدم حمایت از آنان شکل می‌گیرد (خالقی مقدم، ۱۳۷۴). نگرش جنسیتی شیوه‌ی نگرستن افراد یک جامعه به توانایی‌ها و حقوق زنان است که امکان دارد تنها بخشی از آن با عقل، دین و یا مقررات محلی سازگار باشد (ساروخانی، ۱۳۸۸).

برای چندین دهه، مقالاتی منتشر شده که زنان از سن مدرسه تا بزرگسالی، سطح بالاتری از احساس تنهایی را به نسبت مردان گزارش کرده‌اند (اسکاف^۱، ۲۰۰۸). این به ویژه در مواردی است که در زنان، اضطراب احساسی و انزوای اجتماعی دیده شده است. در حالی که زنان گزارش کرده‌اند که تمایل به احساس تنهایی، مربوط به دامنه‌ی دوستان اجتماعی و آشنایان و همکارانشان است؛ مردان رابطه‌ی قوی‌تری با تنهایی و تجربه‌های اجتماعی با والدین و اعضای خانواده و دوستانشان دارند. تجزیه و تحلیل شبکه‌های اجتماعی نشان داده است که زیاد بودن ارتباطات در این شبکه‌ها در مردان باعث تنزل در تعداد روابط اجتماعی و بین فردی می‌شود در حالی که برای زنان کیفیت روابط رودررو و بین فردی بجای روابط در شبکه‌های اجتماعی از اهمیت بیشتری برخوردار است.

با توجه به مطالب فوق، هدف پژوهش حاضر بر کردن این خلاء و سوال اصلی تحقیق این است که چه ارتباطی بین احساس تنهایی با سطوح اعتیاد به اینترنت در میان دانشجویان دانشگاه‌های مرکز استان گلستان وجود دارد؟ آیا جنسیت در رابطه‌ی بین احساس تنهایی با اعتیاد به اینترنت تأثیرگذار است؟

¹ Skaff

فرضیه ها

- (۱) بین احساس تنهایی با اعتیاد به اینترنت رابطه وجود دارد.
- (۲) رابطه‌ی بین احساس تنهایی با اعتیاد به اینترنت بر حسب جنسیت تغییر می‌پذیرد.

روش‌شناسی

این پژوهش، میان دانشجویان دانشگاه‌های مرکز استان گلستان انجام شد. روش تحقیق به لحاظ ماهیت از نوع پیمایشی، و به لحاظ هدف از نوع کاربردی و به لحاظ زمان از نوع مقطعی و به لحاظ نوع داده‌ها از نوع کمی بود که داده‌های مورد نیاز آن با استفاده از ابزار پرسشنامه جمع‌آوری شده و داده‌ها و اطلاعات آن با استفاده از بسته نرم افزار آماری برای تحلیل داده‌های علوم اجتماعی^۱ مورد پردازش و تحلیل قرار گرفته‌اند. جامعه‌ی آماری تحقیق را دانشجویان دانشگاه‌های مرکز استان گلستان تشکیل می‌دهند که تعداد آنها ۱۶۵۳۲ نفر بوده است. نمونه آماری شامل ۳۸۵ نفر دانشجو بودند که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان تعیین شدند. لازم به توضیح است که ۲۵۱ آزمودنی بانوان و ۱۳۴ آزمودنی مردان بودند. برای انتخاب نمونه‌های آماری از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب بر حسب جنسیت و دانشکده استفاده شد.

به منظور اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش نیز از ۲ پرسشنامه استفاده شد:

فرم کوتاه شده مقیاس احساس تنهایی اجتماعی - عاطفی بزرگسالان (SELSA-S):

در مطالعه‌ی متغیر مستقل احساس تنهایی از مقیاس فرم کوتاه شده مقیاس احساس تنهایی اجتماعی و عاطفی بزرگسالان به وسیله دی توماسو، برانن و بست^۲ (۲۰۰۴)، استفاده شد. این مقیاس شامل ۱۴ گویه و سه زیر مقیاس احساس تنهایی رمانتیک (۳،۶،۸،۱۰)، خانوادگی (۱،۱۳،۵،۹،۱۲) و اجتماعی (۲،۱۴،۱۱،۷،۴)، است و احساس تنهایی عاطفی از مجموع نمرات زیر مقیاس‌های رمانتیک و خانوادگی به دست می‌آید. گفتنی است که در این مقیاس، با افزایش نمره افراد، نمره آنها در عامل کلی احساس تنهایی افزایش نشان می‌دهد. در مقایسه با هر دسته، گزینه پنجم که کاملاً مخالفم است (نمره ۱)، و کاملاً موافقم (نمره ۵) هستند. به دست آوردن نمره در هر یک از این ابعاد این مقیاس نشان دهنده حس بیشتر احساس تنهایی در آن است.

^۱ SPSS (Statistical Package for Social Sciences)

^۲ DiTommaso E, Brannen, C, Best LA

پرسشنامه‌ی اعتیاد به اینترنت کیمبرلی یانگ: این پرسشنامه ۲۰ گویه دارد و برای سنجش میزان وابستگی افراد به کار با اینترنت یا کامپیوتر توسط کیمبرلی یانگ در سال ۱۹۹۶ تهیه شده است و به روش لیکرت نمره گذاری می‌شود. پس از تعیین نمره نهایی، وضعیت کاربران مورد مطالعه به صورت زیر مشخص می‌شود: نمره کمتر از ۲۰ نشان دهنده عدم وابستگی (غیر کاربر)، نمره بین ۲۰-۴۹ نشان دهنده کاربر طبیعی و نمره ۵۰-۷۹ نشان دهنده اعتیاد خفیف افراد در معرض خطر و نمره ۸۰-۱۰۰ نشان دهنده اعتیاد شدید است. این آزمون توسط اورنگ (۱۳۸۳)، به فارسی ترجمه و مورد استفاده قرار گرفته است. روایی و پایایی این پرسشنامه در پژوهش‌های چندی ذکر شده است. به عنوان مثال، ویدیانتو (۲۰۰۴)، پایایی مقیاس سنجش اعتیاد به اینترنت یانگ را بررسی و عدد ۰/۸۹ را گزارش کرد. علوی و همکاران (۱۳۸۸)، در پژوهش خود برای نسخه فارسی پرسشنامه پنج عامل (صرف زمان بیش از حد در اینترنت)، (استفاده از اینترنت جهت کسب آرامش درونی)، (برجستگی)، (استفاده مرضی از چت روم) و (بی توجهی به وظایف شغلی و تحصیلی) را استخراج نموده‌اند و علاوه بر این، برای این پرسشنامه دو نوع روایی محتوایی و افتراقی ($r=0/5$) و سه نوع پایایی بازآزمایی ($r=0/74$)، همسانی درونی ($a=0/88$) و تنصیف ($r=0/82$)، را بررسی و بهترین نقطه برش بالینی آن را ۴۴ ذکر کرده‌اند. عسگری و مرعشیان (۱۳۸۷)، در پژوهش خود به منظور تعیین پایایی پرسش نامه مذکور با استفاده از دو روش آلفای کرونباخ و تنصیف، به ترتیب ضرایب ۰/۹۷ و ۰/۹۷ را گزارش کردند.

یافته‌ها

جدول ۱. یافته‌های توصیفی (متغیرهای زمینه‌ای)

متغیر	گزینه‌ها	فراوانی	درصد	میانگین	انحراف معیار
جنسیت	زن	۲۵۱	۶۵/۲	-	-
	مرد	۱۳۴	۳۴/۸		
وضع تأهل	مجرد	۲۹۹	۷۷/۷	-	-
	متأهل	۸۶	۲۲/۳		
گروه سنی	۱۷-۱۹	۴۷	۱۲/۲	۲۲/۴	۰/۸۲۶۹۱
	۲۰-۲۲	۲۲۶	۵۸/۷		
	۲۳-۲۵	۶۷	۱۷/۴		
	۲۶ >	۴۵	۱۱/۷		

بر اساس جدول بالا، ۶۵/۲ درصد از پاسخگویان این تحقیق را جنس مونث و مابقی پاسخگویان که ۳۴/۸ درصد می‌باشند را جنس مذکر تشکیل می‌دهند. به عبارت دیگر دو سوم نمونه تحقیق را زنان و یک سوم را مردان تشکیل می‌دهند. از بین کل پاسخگویان، ۷۷/۷ درصد از پاسخگویان این تحقیق را مجردین و مابقی پاسخگویان که ۲۲/۳ درصد است را متاهلین تشکیل می‌دهند. همچنین، دانشجویان در گروه‌های سنی مختلفی قرار داشتند که بیشترین آنان سنی بین، ۲۰ تا ۲۲ سال و با درصد ۵۸/۷ بوده است.

(۱) میزان اعتیاد به اینترنت

میزان اعتیاد به اینترنت در این پژوهش بر مبنای پرسشنامه یانگ، مورد سنجش قرار گرفته است. براساس این ابزار سنجش، سه سطح از اعتیاد به اینترنت در میان پاسخگویان قابل شناسایی است که همانند یک طیف از عدم اعتیاد به اینترنت تا معتاد به اینترنت را گزارش می‌دهد. جدول ذیل توزیع فراوانی دانشجویان مورد مطالعه را بر حسب سطوح اعتیاد به اینترنت نشان می‌دهد.

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سطوح اعتیاد به اینترنت

کل		مردان		زنان		سطوح اعتیاد به اینترنت
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۲۷/۳	۱۰۵	۱۷/۲	۲۳	۳۲/۷	۸۲	عدم اعتیاد به اینترنت
۶۶	۲۵۴	۷۶/۹	۱۰۳	۶۰/۲	۱۵۱	در معرض اعتیاد به اینترنت
۶/۸	۲۶	۶	۸	۷/۲	۱۸	معتاد به اینترنت
۱۰۰	۳۸۵	۱۰۰	۱۳۴	۱۰۰	۲۵۱	کل

همانطور که در جدول بالا مشاهده می‌شود، بیشترین درصد پاسخگویان در معرض اعتیاد به اینترنت قرار دارند و صرفاً حدود ۷ درصد از آنان اعتیاد به اینترنت دارند و ۲۷/۳ درصد از آنان معتاد به اینترنت نیستند. مقایسه‌ی بین دانشجویان دختر و پسر نشان می‌دهد که اعتیاد به اینترنت در میان دانشجویان دختر بیش از دانشجویان پسر است، در حالی که دانشجویان پس بیش از دانشجویان دختر در معرض اعتیاد هستند. همچنین عدم اعتیاد به اینترنت در میان دانشجویان دختر بیش از دانشجویان پسر است.

در این قسمت با استفاده از روش‌های آماری مناسب به آزمون فرضیه‌ها پرداخته می‌شود. فرضیه اول) بین احساس تنهایی و اعتیاد به اینترنت رابطه وجود دارد.

جدول ۳. رابطه بین احساس تنهایی و اعتیاد به اینترنت

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
احساس تنهایی	اعتیاد به اینترنت	۰/۲۳۰**	۰/۰۰۰

همانطور که در جدول بالا ملاحظه می‌شود، رابطه‌ی منفی و معناداری بین احساس تنهایی و اعتیاد به اینترنت وجود دارد. فرضیه دوم) رابطه‌ی بین احساس تنهایی با اعتیاد به اینترنت بر حسب جنسیت تغییر می‌پذیرد.

جدول ۳. رابطه‌ی بین احساس تنهایی و اعتیاد به اینترنت به تفکیک جنسیت

متغیر مستقل	متغیر وابسته	متغیر کنترل	گزینه‌های متغیر کنترل	ضریب همبستگی اسپیرمن	سطح معنی داری
احساس تنهایی	اعتیاد به اینترنت	جنسیت	مرد	۰/۳۲۵**	۰/۰۰۰
			زن	۰/۱۷۳**	۰/۰۰۶
			کل	۰/۲۳۰**	۰/۰۰۰

ملاحظه‌ی مقدار آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن و شدت آن نشان می‌دهد که در مجموع رابطه‌ی بین احساس تنهایی با اعتیاد به اینترنت، منفی و معنادار است، لکن بررسی شدت رابطه به تفکیک جنسیت حاکی از آن است که رابطه‌ی بین احساس تنهایی با اعتیاد به اینترنت در میان مردان قوی‌تر از زنان است.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به مباحث مطرح شده، فرآیند میزان استفاده و تأثیرپذیری مخاطبان رسانه‌های ارتباط جمعی، نشان از دخالت عوامل مختلفی دارند. در میان عوامل تأثیرگذار، احساس تنهایی و رابطه‌ی آن با موضوع اعتیاد به اینترنت اهمیت ویژه‌ای دارد.

پیرزاده (۱۳۹۱)، در مطالعه خود با موضوع مطالعه اعتیاد به اینترنت در دانشجویان دانشگاه پیام نور اصفهان؛ بیان داشت که ۹۱/۷ درصد دانشجویان کاربر طبیعی و ۸/۳ درصد آنان اعتیاد خفیف به اینترنت دارند. حسن‌زاده و همکاران (۱۳۸۹)، نشان می‌دهد که بین احساس تنهایی با اعتیاد به اینترنت رابطه مثبت معناداری وجود دارد، که این نتیجه با یافته‌های پژوهش حاضر در تضاد است. همچنین، اداجی و همکاران (۲۰۱۳)، رابطه معناداری بین استفاده آسیب‌زا از اینترنت و تنهایی پیدا نکردند.

نتایج پژوهش حاضر با مطالعه‌ای که هاگز و همکاران (۱۹۹۹)، در مورد احساس تنهایی و اعتیاد به اینترنت انجام دادند همسوست. آن‌ها دریافتند که سطح بالای استفاده از اینترنت با سطح پایین احساس تنهایی همراه است و این موضوع نشان می‌دهد که استفاده از اینترنت سطحی از نیازهای اجتماعی را برآورده می‌سازد. با این حال اعتیاد به اینترنت باعث افزایش احساس تنهایی عاطفی می‌شود زیرا ارتباطات رو در رو کاهش پیدا کرده است. در تحقیق هامبرگر (۲۰۰۲)، با موضوع اعتیاد به اینترنت و احساس تنهایی نیز بیان شده است که، مردم با استفاده از ترجیح شخصی خود، از اینترنت به روش‌های مختلفی استفاده می‌کنند. بنابراین، نتایج این تعامل بین شخصیت و استفاده از اینترنت به احتمال زیاد در میان افراد مختلف متفاوت است و به همین ترتیب تأثیر بر سلامت کاربر هم یکسان نیست. یکی از خصوصیات شخصیتی که بر نفوذ اینترنت تأثیر گذاشته است، برونگرایی و روان رنجوری است. برای این مطالعه، ۸۹ نفر از پرسشنامه‌های مربوط به اعتیاد به اینترنت و احساس تنهایی و بی‌نظمی و روان رنجوری را تکمیل کردند. نتایج در دو مدل (a) و (b) مقایسه شد. مدل (a) استدلال می‌کرد که استفاده از اینترنت منجر به تنهایی می‌شود و مدل (b) استدلال می‌کرد که کسانی که همیشه تنها هستند، به دلیل احساس تنهایی، وقت خود را صرف اینترنت می‌کنند.

در تحقیق سلیمی و همکاران (۱۳۸۸)، بیان شده است که گروه دوستان و شبکه‌های اجتماعی، خود منبعی برای سوق دادن فرد به استفاده‌ی بیشتر از اینترنت هستند. بنابراین، اینترنت تنها به عنوان شیوه‌ای مقابله‌ای با احساس تنهایی خانوادگی و خلاء عاطفی ایجاد شده از جانب خانواده عمل می‌کند، نه احساس تنهایی اجتماعی. در تحقیق حسینی بهشتیان (۱۳۹۰)، با موضوع مقایسه‌ی وضعیت اعتیاد به اینترنت در بین دانشجویان دختر و پسر دانشگاه‌های دولتی شهر تهران، نتایج حاکی از آن بود که، دختران دانشجو بیش از پسران به اینترنت معتادند؛ دانشجویان رشته‌های فنی مهندسی، اعم از دختر و پسر، بیش از بقیه‌ی رشته‌ها به اینترنت معتادند؛ دانشجویان غیرخوابگاهی بیش از دانشجویان خوابگاهی به اینترنت معتادند؛ ۸/۹ درصد دانشجویان معتاد (۹/۵ درصد دختران و ۸/۳ درصد پسران) به اینترنت و ۱۰/۸ درصد از آنها در معرض خطر ابتلا به اعتیاد اینترنتی‌اند. همچنین، در پژوهش سیدی اصل و همکاران (۱۳۹۱)، با موضوع مقایسه اعتیاد اینترنتی دانشجویان بر حسب محل سکونت و جنس، یافته‌ها نشان داد که بین اعتیاد اینترنتی دانشجویان مذکر و مونث تفاوت معناداری وجود ندارد ($p=0/989$).

منابع

- اورنگ ، طیبه. (۲۰۰۴). بررسی دلایل روانشناختی چت در تهران. پس از پایان دوره کارشناسی ارشد روانشناسی ، دانشگاه تهران.
- پیرزاده. (۲۰۱۲). بررسی میزان اعتیاد به اینترنت در دانشجویان دانشگاه پیام‌نور اصفهان واحد کهندژ. تحقیقات نظام سلامت، ۷(۵). Retrieved از <http://hsr.mui.ac.ir/index.php/jhsr/article/view/318>
- چمنی، امیررضا. (۱۳۸۵). اعتیاد به اینترنت در یزد. فصلنامه اصول بهداشت روانی. ۳۰، صص ۲۲-۳۵.
- حسن زاده، رمضان؛ صالحی، محمد؛ رضایی کیاسری، علیرضا (۱۳۸۹). رابطه بین استفاده افراطی از تکنولوژی (اعتیاد به اینترنت و اس ام اس و وضعیت آموزشی و روانی دانش آموزان. روانشناسی تربیتی : پاییز ۱۳۸۹، دوره ۱، شماره ۳؛ از صفحه ۶۹ تا صفحه ۸۱.
- حسینی بهشتیان، سید محمد؛ (۱۳۹۰). مقایسه وضعیت اعتیاد به اینترنت در بین دانشجویان دختر و پسر دانشگاه های دولتی شهر تهران. پژوهشنامه زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال دوم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۰، صص ۲۳-۴۲.
- حسینی، سیدحسن. (۱۳۸۴). تحلیل جامعه شناختی رابطه اینترنت و اعتیاد به مواد مخدر. فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، دوره اول، شماره پیاپی ۳ و ۲، صص ۱-۱۷.
- خالقی مقدم، محمد؛ (۱۳۷۴)، نگرش فرهنگی کشور نسبت به زنان. مجموعه مقالات زن، چهارمین گردهمایی سیمای زن در جامعه: زن و توسعه فرهنگ، وزارت فرهنگ و ارشاد اسامی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۸)، جامعه شناسی ارتباطات جمعی، تهران: نشر اطلاعات.
- ساروخانی، باقر و میرساردو، طاهره. (۱۳۸۸). فرهنگ جامع جامعه شناسی، تهران: سروش.
- سلیمی، عظیمه (۱۳۸۷). مدل علی پیرامون پیشایندها و پیامدهای احساس تنهایی، پایان نامه کارشناسی ارشد.

- سلیمی، عظیمه؛ جوکار، بهرام و نیک پور، روشنک (۱۳۸۸). ارتباطات اینترنتی در زندگی: بررسی نقش ادراک حمایت اجتماعی و احساس تنهایی در استفاده از اینترنت. *مطالعات روانشناختی*، ۵(۳)، ۱۰۲-۸۱.
  - سیدی اصل، سید تیمور؛ احمدی، مجتبی؛ خیاطان، طیبه؛ (۱۳۹۱). *مقایسه اعتیاد اینترنتی دانشجویان بر حسب محل سکونت و جنس*. نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب های اجتماعی نوپدید، تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
  - عسگری، پرویز؛ مرعشیان، فاطمه (۱۳۸۷). رابطه بین ویژگی های شخصیتی و اضطراب کامپیوتر با اعتیاد به اینترنت در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز. *یافته های نو در روان شناسی (روان شناسی اجتماعی)*: تابستان ۱۳۸۷، دوره ۲، شماره ۷؛ از صفحه ۲۳ تا صفحه ۳۵.
  - علوی، سیدسلیمان؛ محمدرضا مرآئی؛ فرشته جنتی فرد و مهدی اسلامی (۱۳۸۹). بررسی ارتباط علائم روانپزشکی با اعتیاد به اینترنت در دانشجویان دانشگاه های شهر اصفهان، *مجله پزشکی بالینی ابن سینا*. ۱۷ (۲).
  - قره آغاجی، سامان. (۱۳۸۵). *اعتیاد به اینترنت*. روزنامه همبستگی، شماره ۱۵۹۹، ص ۵.
  - کفاشی، مجید (۱۳۸۹). بررسی تاثیر اینترنت بر ارزش های خانواده، *پژوهش اجتماعی*، ۲(۳)، ۷۸-۵۷.
  - گرینفیلد، دیوید. (۱۳۸۴). اعتیاد به اینترنت و پیامدهای آن. *فصلنامه ره آورد نور*، شماره ۱۲، صص ۴۸-۵۱.
  - مشایخ مریم، برجعلی احمد. بررسی رابطه احساس تنهایی با نوع استفاده از اینترنت در گروهی از دانش آموزان دبیرستانی. *تازه های علوم شناختی*. ۱۳۸۲؛ ۵ (۱): ۳۹-۴۴.
  - مک کوایل، دنیس. (۱۳۸۲). *مخاطب شناسی*، ترجمه مهدی منتظر قائم. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه ها.
  - نرسیسیانس، امیلیا؛ (۱۳۸۳)، *مردم شناسی جنسیت*، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، معاونت پژوهشی، پژوهشکده مردم شناسی.
- Al-Saggaf, Y., & Nielsen, S. (2014). Self-disclosure on Facebook among female users and its relationship to feelings of loneliness. *Computers in Human Behavior*, 36, 460-468.
- Booth, R. (2000). Loneliness as a component of psychiatric disorders. *Medscape Mental Health*, 5(2).

- DiTommaso, E & Brannen, C & Best, L. A, (2004). measurement and validity characteristics of the short version of the social and emotional loneliness scale for adults. *Educational and Psychological Measurement*, Vol. 64, No, 1, pp. 99-119.
- Hamburger, Y, (2002). Internet and Personality, *Computers in Human Behavior*, Vol. 18, pp. 1-10.
- Hamburger, Y. A & Ben-Artzi, E, (2003). Loneliness and Internet use, *Computers in Human Behavior*, Vol. 19, pp. 71-80.
- Horowitz, L & French, R. D, (1979). Interpersonal problems of people who describe themselves as lonely, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Vol. 47, pp. 762-764.
- Hu, M. (2009). Will online chat help alleviate mood loneliness? *Cyberpsychology & Behavior*, 12(2), 219-223.
- Hughes, M.E., Waite, L.J., Hawkey, L.C., & Cacioppo J. T. (2004). A shortscale for measuring loneliness in large surveys: Results from two populationbased studies, *Research on Aging*, 26, 655-72.
- Hughes, M.E., Waite, L.J., Hawkey, L.C., & Cacioppo J. T. (2004). A shortscale for measuring loneliness in large surveys: Results from two populationbased studies, *Research on Aging*, 26, 655-72.
- Jacob.davidson <http://time.com/money/3896219/internet-users-worldwide> (2015).
- Jin, B., & Park, N. (2013). Mobile voice communication and loneliness: Cell phone use and the social skills deficit hypothesis. *New Media & Society*, 15(7), 1094-1111.
- Kraut, R., Patterson, M., Landmark, V., Kiesler, S., Mukophadhyay, T., Scherlis, W. (1998). Internet paradox: a social technology that reduces social involvement and psychological well being? *American Psychologist*, 53, (3),1017-31.
- Li, Y., Gao, Y., & Wang, Y. (2013). Online communication and loneliness of adolescents: Moderation and mediation effects. *Chinese Journal of Clinical Psychology*, 21(3), 490-492.
- Odacı, H., & Çelik, Ç. B. (2013). Who are problematic Internet users? An investigation of the correlations between problematic Internet use and shyness, loneliness, narcissism, aggression and self-perception. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2382-2387.
- Ong, C., Chang, S., & Wang, C. (2011). Comparative loneliness of users versus nonusers of online chatting. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 14(1-2), 35-40.

- Skaff, M. L. (2008). *Predicting longitudinal loneliness in older adults*. Dissertation. Ames: Iowa State University.
- Whitty, M. T., & McLaughlin, D. (2007). Online recreation: The relationship between loneliness, Internet selfefficacy and the use of the Internet for entertainment purposes. *Computers in Human Behavior*, 23(3),1435-1446.
- Widyanto, L., & McMurrin, M. (2004). The psychometric properties of the Internet addiction test. *Cyberpsychology and Behavior*, 7 (4), 443- 450.
- Young, K. S. (1996). *Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder*. Paper presented at the 104th annual meeting of the American Psychological Association, August 18, 1996. Toronto, Canada.
- Young, K. S. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *American Behavioral Scientist*, 48, 402-415.